

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΓΗ, Η ΜΝΗΜΗ, Η ΠΟΙΗΣΗ

Ήταν ένα βράδυ χειμωνιάτικο του 1949. Ο Άγγελος Σικελιανός είχε κέφι πολύ, γελοῦσε, ἔπινε, ἔτρωγε με ἀχορτάσια, ἔλεγε ἱστορίες. Εἶμαστέ μιὰ μικρὴ συντροφιά στὸ σπίτι μας, κι' ὅλοι βλέπαμε, ὄχι χωρὶς ἀνησυχία, αὐτὸ τὸ ξέσπασμα τῆς ζωῆς, τῆς διονυσιακῆ παραφορᾶ τοῦ Σικελιανοῦ. Δὲ μάντευε βέβαια ἀκόμα κανεὶς τότε πὼς σὲ λίγο ἔμελλε ν' ἀρχίσῃ ἡ δύσκολη ὥρα του, αὐτὸ τὸ μακρὸ χαροπάλεμα ποῦ σφράγισε με πρόσθετο μεγαλεῖο τῆ ζωῆ του. Δὲ μπορούσε τότε κανένας νὰ ὑποψιαστῇ αὐτὸ ποῦ οἱ μυστικὲς φωνές τὸ εἶχαν ἀναγγεῖλει στὸν Σικελιανό, πὼς ὁ θάνατος ἐρχόταν. Καὶ πὼς ὅ,τι ἦταν νὰ κάμῃ ἄς τὸ ἔκανε, κι' ὅ,τι ἦταν νὰ ζῆσῃ ἄς τὸ ζούσε, γιατί ὁ θάνατος ἐρχόταν. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Σικελιανός ἀφοῦ ἔφαγε, ἀφοῦ ἤπιε, θέλησε νὰ θυμηθῇ καὶ θέλησε ν' ἀπαγγεῖλῃ στίχους του. Θέλησε νὰ πᾶν στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του, νὰ θυμηθῇ μὲς στὸ ἔργο του. Σὲ τέτοιες πολυτιμες ὥρες, δταν αὐτὸ γινόταν με τὸν Σικελιανὸς εἶχε, τὸ αἶσθημα πὼς ἀξαφνα γύρω του ἐξαφανιζόταν ὁ κόσμος ὅλος, ὅλα γύρω του γίνονταν ἐρημιά, ὅλα σώπαιναν, γιὰ νὰ μείνῃ αὐτὸς μόνος του στῆ μυστικὴ του συνεννόηση με τὰ στοιχεῖα τὰ πρῶτα, με τὸ χῶμα, με τὸ νερό, με τῆ φωτιά. Ἐνῶ διηγόταν, ἐνῶ ἀπαντοῦσε καμιά φορά σὲ κάτι ποῦ τὸν διέκοπτες γιὰ νὰ τὸν ρωτήσης — ἦσουν βέβαιοι: Δὲν ὑπῆρχες γι' αὐτόν, τίποτα δὲν ὑπῆρχε, ἦταν μόνος. Τὰ χέρια του τρέμαν ἀλαφρά, ἡ φωνὴ του βροντοῦσε, ἡ σκῆληρῃ ματιὰ του καρφωνόταν στὸν τοῖχο ἢ στὸ βάθος. Μὰ τίποτα δὲ γινόταν γιὰ τοὺς ἄλλους, μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Σικελιανός εἶχε τὴν τιμότητα τὴν ἀπόλυτη νὰ τὸ κηρύχνει στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του: πὼς πιστεῦε στὸ πεπρωμένο του, στὸ ἔργο ποῦ τοῦ προορίστηκε. Γι' αὐτὸ κι' ἀπ' ὅ,τι ξέρω ποτέ ποτέ δὲ γνοιόστηκε οὐσιαστικά γιὰ τῆ γνώμη τῶν ἄλλων γιὰ τὸ ἔργο του, καὶ γι' αὐτὸ ποτέ δὲν πικράθηκε οὐσιαστικά γιὰ τῆ μοχθηρία τῶν ἄλλων πρὸς ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὸ ἔργο του. Ἡ μοναδικὴ ἀνεξικακία του δὲν ἦταν ἀπλῶς εὐφορία ψυχῆς. Ήταν ἀντανάκλαση πίστεως.

Μιὰ στιγμὴ, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κάποιος τὸν διέκοψε γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ κάτι. Ὁ Σικελιανός τὸν εἶδε. Καί:

— Τ' ὀρκίζομαι στὴν πνευματικὴ μου τιμὴ, εἶπε.

Ἄλλὰ εὐθὺς ἀμέσως διόρθωσε τὸν ὄρκο, τὸν συμπλήρωσε. Καὶ εἶπε τὸ λόγο:

— Ὁ Θεὸς νὰ παύῃ τὰ ἔργα μου, ἂν...

Ὅχι μισὰ λόγια. Ἄλλὰ ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἔργο του. Γιατὶ ἔτσι τὸ αἰσθανόταν: μιὰ σύμ-

βαση ὑψηλὴ, ἐντολὴ ἀπ' τὸ Θεό. Κι' ἂν ὁ Θεὸς δὲν τὸ ἤθελε, ἄς τὸν σταματοῦσε στὴ μέση τοῦ δρόμου.

Τί ἔλεγε ἐκεῖνο τὸ διονυσιακὸ βράδυ, τὸ χειμωνιάτικο; Ἐλεγε γιὰ τὸ παρελθόν, γιὰ τίς ρίζες του. Ήταν, μὲς στὸ δωμάτιο, ἕνα μικρὸ μηχανήμα ἠχοληψίας. Τὸ μηχανήμα ἔπαιρνε τὸ λόγο του, ὁ Σικελιανός δὲν τὸ ἤξερε καὶ λέγαμε νὰ τοῦ κάνουμε ἐκπληξή. Σὰν τέλειωγε νὰ ἀφηγεῖται, δταν ἀπάγγειλε καὶ σταμάτησε, τότε ἀποκαλύψαμε τὸ μυστικὸ, βάλαμε τὸ μηχανήμα νὰ πεῖ ὅ,τι εἶχε καταγράψει. Ὁ Σικελιανός ξαφνιαστέθηκε. Καὶ ἀκούγοντας τῆ βροντερῆ φωνὴ τοῦ τὴν ἴδια, γιὰ πρώτη φορά, ἀκούγοντας τοὺς στίχους του ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του μαγεύτηκε. Γύρεψε κι ἄλλο κρασί, κι ἄλλο φαγί, γύρεψε νὰ ξανακούσῃ τῆ φωνὴ του, γύρεψε νὰ ἀπαγγεῖλῃ ξανά. Κι' ὅλη ἐκεῖνη ἡ νύχτα ἔμεινε ἀλησμόνητη: ὁ Σικελιανός νὰ λήθ τὸν Διγενῆ, νὰ λήθ τὸν Χριστὸ στὴ Ρώμη. Κι' ὕστερα νὰ κάθεται ν' ἀκούγῃ τὸ Διγενῆ, τὸ Χριστὸ στὴ Ρώμη. Καὶ νὰ ξαναρχίζει μ' ἄλλους στίχους, κι' ἄλλους.

Δόξα σοι ὁ Θεός, ἐκεῖνη ἡ ταινία με τῆ φωνὴ του σώθηκε. Σὲ σπάνιες ὥρες, σὲ ὥρες ἀνάγκης τῆς ψυχῆς, παίρνω τὴν κόρη μου Ροντά μου, τὸ παιδί γυρίζει τὸ κουμπὶ στὸ μηχανήμα, ὁ Σικελιανός ἀρχίζει νὰ μιλή γιὰ τίς ρίζες τίς πρῶτες καὶ νὰ λήθ στίχους. Ὅλα τότε γίνονται δύναμη καὶ διάρκεια. Δύναμη καὶ διάρκεια ἑλληνικῆ.

Ἀπὸ τότε ποῦ ὁ Σικελιανός πέθανε, ζητοῦμε ν' ἀκούσουμε σπανιότερα τῆ φωνὴ του. Γιατὶ ὁ Σικελιανός πεθαμένος ἔγινε ἀπείρω πιδ ζωντανός, ἦρθε ἀπείρω πιδ κοντά μας. Ήταν καὶ αὐτὸ προνόμιο δικό του, τὸ προνόμιο τῶν ἐλαχίστων: εὐθὺς μόλις ἡ γῆ τὸν κάλεσε, ἔγινε μαζί της ἕνα, πήρε τὴν αἰωνιότητά της. Ἐγινε κι ὁ Σικελιανός μαζί της στοιχεῖο ἕνα, σὰν τὰ στοιχεῖα τὰ πρῶτα ὅπου πιστεῦε: τὸ νερό, ἡ φωτιά, τὸ χῶμα.

* * *

Εἶναι τώρα νύχτα πολλή, ἀνοίγω ν' ἀκούσω πάλι τῆ φωνὴ του, τώρα ποῦ θέλω νὰ γράψω αὐτὴ ἐδῶ τῆ σελίδα. Ὅχι, τίποτα δὲν ὑπάρχει ἀνατριχιαστικό, αὐτὴ ἡ φωνὴ δὲν ἐρχεται ἀπ' τὸν τάφο, εἶναι φωνὴ τῆς ζωῆς. Καὶ μιλά γιὰ ἔρωτα καὶ γιὰ ποίηση: Λέει ἡ φωνή:

«...Ἐπήγα σήμερα πέρα στὸν Κοπανά, Ἐκεῖ ἦταν τὸ σπίτι ποῦ ἔφτιαξε ἡ Ἰσαντόρα Νιτώνκαν, καὶ ποῦ ἔπειτα κάθισε ἡ ἀδερφή μου, καί, γιὰ λίγον καιρό, ἡ Εὐα. Ἐκεῖ πρῶτοςυναντήθηκα μαζί της ἕνα βράδυ πηγαίνοντας νὰ ἰδῶ τὴν Πηνελόπη. Πῆγα, λοιπόν,

σήμερα στὸν Κοπανὰ καὶ θέλησα νὰ βρῶ τὸ σπίτι. Αὐτὸ τὸ σπίτι ἦταν τότε σὲ ἐρημιὰ ἀπόλυτη. Ἀλλὰ φυσικά ἐγὼ ἤμουνα τότε τόσο νέος, πηγαινα πετώντας, καθόμουν καμιά φορά τὴ νύχτα, ξύπναγα τὸ χάραμα κι' ἔφευγα.

Εἶναι τώρα ἀπέραντος σεναικισμὸς ἐκεῖ πού ἦταν τὸ σπίτι, πᾶνει ὅλον τὸν Ὑμηττό. Βρῆκα τὸ σπίτι, αὐτὸ τὸ σπίτι ἔγινε τώρα ἓνα μᾶρ — «Ἡ Αὔρα». Καθὼς ἀναζητοῦσα νὰ τὸ βρῶ, εἶδα ξαφνικά τὰ παραθύρια του, τ' ἄφησαν ὅπως ἦταν τότες, τ' ἀναγνώρισα καὶ πῆγα.

Ἡ φωνὴ τοῦ Σικελιανοῦ σταματᾶ λίγο. Πάλι ξαναρχίζει:

«Ἡμουνά εἴκοσι χρονῶ παιδί. Τότε ἔφυγα ἐγὼ στὴν Αἴγυπτο, πῆγα στὴν ἔρημο, καὶ σὲ μιὰ τέττα μέσα ἔγραψα τὸν «Ἀλαφροσκοιωτὸ» σὲ μιὰ βδομάδα. Πρὶν φύγω στὴν ἔρημο εἶπα στὴν Εὐα. «Ἡμουν πολὺ ἀγνός, πολὺ τίμιος ὥστε νὰ ψευθῶ ἀπέναντι ἐνὸς πράγματος πού θὰ διαρκέσῃ ὅσο κι' ἡ ζωὴ μου. Τῆς λέω: «Νὰ παντρευτοῦμε; Ἄκουσε, τῆς λέω. Ἐγὼ τώρα γνωρίζω τὴ ζωὴ, τώρα μόλις τὴν ἀναπνέω. Καταλαβαίνω τὸν ἑαυτὸ μου ὅτι θὰ κάνω πολλὰ πράματα πού ἴσως νὰ μὴ σ' ἀρέσουν. Νομίζω καλύτερα νὰ μὴν παντρευτοῦμε». Καὶ τὴν ἄφησα ἐκεῖνο τὸ χάραμα κι' ἔφυγα γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ἐπῆγα, ἔγραψα τὸν «Ἀλαφροσκοιωτὸ», κι ὅταν γύρισα ρωτῶ καὶ γιὰ τὴν Εὐα καὶ γιὰ τὴν ἀδερφή μου. Ὅπου, μοῦ λένε, ἡ μὲν Κυρία Εὐα ἔφυγε γιὰ τὴν Λευκάδα, κι' ἡ ἀδερφή σας πῆγε γιὰ λίγες μέρες στὴ Λευκάδα. Κι' ἐγὼ τότε ἐπῆρα τὸ καράβι νὰ πάω στὴ Λευκάδα. Στὸ δρόμο, στὴ θάλασσα, βλέπω ἀπὸ τὴ γέφυρα τοῦ ἄλλου καραβιοῦ, πού πηγαινε πρὸς τὴν Πάτρα, τὴν ἀδερφή μου τὴν Πηνελόπη. Μοῦ λέει:

— Νὰ ἔχεις τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, πηγαινε γιὰ νὰ ξέρομε ἀν θὰ ζήσῃ αὐτὴ ἡ γυναίκα.

Κι' ἐγὼ πῆγα. Ἡ Εὐα εἶχε πάει στὴ Λευκάδα σὰν ἔφυγα στὴν Αἴγυπτο, εἶχε πέσει στὰ γόνατα τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μητέρας μου καὶ τοὺς εἶπε: «Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ σὰ θυγατέρα σας, ὥσπου θελήσῃ καμιά φορά, μὰ σὲ δέκα, μὰ σὲ εἴκοσι χρόνια, νὰ γυρίσῃ. Δεχθῆτε με νὰ μείνω».

Λοιπὸν ἐπῆγα, ἔφταξα στὶς ὀχτῶ ἡ ὥρα τὸ πρωί. Ἡ Εὐα εἶχε γίνει πετοὶ καὶ κόκκαλο. Ἔως τὶς ἐννιά εἶχε παχύνει, εἶχε ἀποχτήσει χρῶμα, μιὰ ζωντάνια ἀπέραντη. Καὶ κατὰ τὶς δέκα πῆγαμε στὸν ἐλαιῶνα τῆς Λευκάδας...».

Ὁ Σικελιανὸς στάθηκε λίγο.

— Αὐτὸ ἦταν ἡ ζωὴ, εἶπε.

Ἦστερα ἄρχισε νὰ μιᾶ γιὰ τὰ μαλλιά τῆς Εὐας, πού ἦταν, λέει κοκκινωπά, καὶ πού κατέβαιναν τόσο κάτω ἀπ' τὴ φτέρνα τῆς, καὶ πῶς τὰ ἔλουζε τὰ μαλλιά. Κι' ἕστερα, σχεδὸν ἀπότομα, ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλῃ ἀπ' τὸ Διγενή. Τὸ Διγενὴ τὸ δικό του, θέλοντας ἴσως νὰ συνδέσῃ τὴν ἀρχὴ ἀρχῆς του—τοὺς χρόνους τῆς Ἐρήμου καὶ τοῦ «Ἀλαφροσκοιωτοῦ» ὅπου τὸν εἶχε τραβήξει ἡ μνήμη—μὲ τοὺς ὑστατοὺς χρόνους του.

«... Γύμνωσε ξάφνου τὸ σπαθί
καὶ τέτοια λάμψη εἶχε χυθεῖ
πὰ στὴ λεπίδα του, πού λές Ἀρχάγγελος
ἀπ' τὶς ψηλές τὶς σφαῖρες ἐκατέβαινε
νὰ διαλαλήσῃ αἰώνιαν ἀνοιξή
κρατώντας μυγαλιᾶς μακρὴ κλωνάρι...»

Ἡ νύχτα εἶναι πολλή. Κι' ἡ φωνὴ τοῦ Σικελιανοῦ μὲς στὴν ἤσυχη νύχτα εἶναι σὰ νὰ σηκώθηκε ἀγέρας.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

